

**Commentariorum ac disputationum, in tertiam partem divi
Thomae tomi quinque**

Priorum vigintisex Quaestionum eius Partis expositionem complectens

Suárez, Francisco

[Köln], 1617

Sectio prima. Quid sit de ratione comprehensionis intellectualis obiecti
alicuius, præsertim diuinæ essentiae.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93775](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93775)

Scientia
beata ani-
ma Christi
aut de pa-
tri cu vo-
luntate bea-
tia aliorum
beatorum.

Rom. 8.

Joan. 8. 14.
et 17.

Corin. 13.
su de ciu-
tem perfe-
ctiōis ef-
ficacia.

1. Thim. 2.
et 3.

Hebr. 2.

intensius seu in claritate maiori intra eandem spe-
ciem, tertia quasi extensius, seu ex parte obiecti. De
prima seu essentiali perfectione, nihil oportet in præ-
fenti dicere. Suppono enim esse in Theologia certū,
hanc scientiam in anima Christi esse eiusdem speciei
cum visione beata aliorum beatorum: nam sacra
Scriptura promittit nobis consortium eiusdē bea-
titudinis cum Christo homine, unde dicimur, *here-
des Dei; coheredes autem Christi*, ad Roman. 8. Quem
locum ad hoc ponderarunt ibi Anselmus, & Beda,
qui etiam refert Augustinum, Ambrosium etiam ibi
declarat, quid sit, esse coheredes, ex illo 1. Iohan. 3.
Videbimus eum, sicuti est, idem visionis genus Chri-
sto & alijs beatis attribuens. Recte etiam declara-
tur ex verbis eiusdem Christi, Ioan. 8. *Vbi ego sum,
illuc & minister meus erit*, & apertius cap. 14. *In domo
Patris mei mansiones multe sunt*, & infra, *Vado para-
re vobis locum, ut vbi ego sum, & vos sitis*, & similia
habet cap. 17. & ex iis, quæ dicta sunt de gratia ani-
mæ Christi, hoc etiam concludi potest: ostendi-
mus enim ibi gratiam habitalem Christi, esse e-
iusdem speciei cum nostra: eadem autem est ratio
de gloria, seu visione beata, quæ est vltimus finis,
conaturalis ipsi gratiæ. Et confirmatur præterea,
quia Christus est caput Ecclesiæ homogeneum, &
ideo sicut est nobis simile in natura, ita & in gloria.
Denique valde probabile existimo, quod Caieta-
nis hic etiam indicauit, nullam visionem, vel scien-
tiam beatam Dei posse esse perfectionis speciei, &
essentiæ, quam sit illa visio, qua Angeli, vel homi-
nes vident Deum, quia nec potest propinquius at-
tingere Deum, neque ab ipso procedere immēdia-
tius: ergo visio animæ Christi, quamuis perfectissi-
ma sit, non est tamen speciei diuersa. Et in hoc vi-
dentur Theologi omnes, tanquam in re certa, con-
uenire fere sine disputatione. Ex quo inferitur, ita
sentendum esse de lumine gloriæ, & de specie in-
telligibili, & de alijs proprietatibus huius scientiæ,
quæ illi conueniunt, quatenus est clara visio Dei, &
ultima beatitudo intellectualis naturæ, sicut de vi-
sione beata secundum se Theologi sentiunt, & tra-
ctatur in 1. p. q. 12.

De secunda seu intensius perfectione illud etiam,
tanquam certum, supponimus, hanc scientiam esse
perfectiorem, & clariorem in anima Christi quam
in omnibus alijs, tam hominibus, quā Angelis, quod
est sine dubio de fide certum ex communi consen-
su, & perpetua traditione totius Ecclesiæ, & ex illo
Pauli ad Ephes. 1. *Constituens eum super omnes principa-
tus, &c.* & ex alijs locis supra sæpe citatis, in quibus
dicitur, *Plenus gratia, & scientia, & in eo esse omnes the-
sauros sapientiæ & scientiæ Dei*, & quia in hoc sensu di-
citur Christus, ut homo, *sedere ad dexteram Dei*, ut
secundo tom. disput. 52. scilicet 3. exponemus. Denique
ratio facile sumitur ex illis verbis ad Hebr. 2. *Tanto
melior Angelis efficitur, quanto differtius præ illis nomen
hereditauit*, ipse enim est Filius naturalis, illi adop-
tivi: ergo illi sine dubio data est perfectior, & maior
hereditas. Et confirmatur, nam ipse est principium,
& fons gloriæ omnium beatorum: ergo superat om-
nes in gloria. Legatur Cyrillus, lib. 1. in Ioan. cap.
17. vbi elegacissime comparat gloriam animæ Chri-
sti cum gloria Sanctorum omnium, dicens, *esset longe
absq. comparatione sublimior*: quia habet gloriam,
quasi vnigenitus Patris. Nec de illa perfectione aliquid
amplius dicere possumus sed de illa eodem modo
iudicandum est, sicut supra in simili dubio de perfe-
ctione gratiæ respondimus: est enim summa, quæ de
potentia ordinaria esse potest, quamuis de potentia
absoluta possit esse maior, ut hic etiam circa articu-
lum quartum cum D. Thoma notatum est & magis
ex sequenti disputatione patebit.

De tertia igitur perfectione superest nobis dispu-
tatio, scilicet, ex parte obiecti, in quo distinguendum
est obiectum primarium, quod est Deus clarè visus,

A ab obiecto secundario, quod sunt creaturæ visæ in
Deo; & de utroque sigillatim dicendum est.

SECTIO I.

*Quid sit de ratione comprehensionis intellectualis
obiecti alicuius, præsertim diuinæ essentie.*

Necessarium existimaui, quæstionē hanc in huius
disputationis initio adiungere, ne, vocibus abu-
tendo, in illa laboremus in æquiuoco.

Primum ergo supponenda est vulgaris distinctio
comprehensionis, in cōmentario articuli primi bre-
uiter annotata: interdum enim sumitur pro affec-
tione, seu obtentione rei, quam insequimur, interdū
pro exacta & perfecta rei cognitione vel inclusione,
ut sic dicam. Est enim hæc vox translata à corpora-
libus ad intellectualia. Et in corporalibus compre-
hendere, idem est quod apprehendere, & opponi-
tur insecutioni, ut notauit D. Thom. 1. p. q. 12. articu-
7. ad 1. aliquando vero idem significat, quod totam
rem complecti & includere, ut quando rem paræ
quantitatis manu concludimus, vel quando locus
æqualis totum circumambit locatum. Hinc ergo in
spiritualibus, quoniam mens proprium habet mo-
tum, quo suum obiectum inquirat, & præsertim
Deum, quando illum ita assequitur, ut suum de-
sideriū & inquisitionem terminet, comprehendere
dicitur, etiam si non exacte cognoscat. Sic dixit
Paul. ad Philipp. 3. *Sequitur, si quo modo comprehendam*:
dicens enim, *si quo modo*, satis denotat, illam com-
prehensionem non fore perfectam & exactam pro
obiecti dignitate; esse vero terminum sui cursus &
insecutionis, & ideo comprehensionem vocari. Vnde
1. Corint. 9. ad omnes fideles loquens, ait, *Sic cur-
rite, ut comprehendatis*. Ad Ephes. 3. *Vi positis compre-
hendere cum omnibus Sanctis, &c.* vsq. ad id, *superemi-
nentem scientia charitatem Christi*. Ex quo vltimo ver-
bo constat, illam comprehensionem non fore ex-
actam cum charitas Christi superet nostram scientiā.

Hinc comprehensio attribuitur aliquando homini-
bus in hac vita, si pro ratione status, perfectam co-
gnitionem, quæ in illo haberi potest, assequantur:
Et apud Latinos, intellectualis perceptio solet inter-
dum generatim comprehensio vocari. Specialiter
autem solent hoc modo Beati cum Christo regnan-
tes comprehensores vocari. Quo sensu Nazian. ora-
tio. 25. cum multa de Beatissima Trinitate disputa-
set, in fine concludit. *In hoc igitur commune nomē, cre-
de & prospere incide & regna*; atque hinc ad alterius vitæ
beatitudinem transibis. Ea porro (ut mihi quidem vi-
detur) in expressiori horum cognitione, & comprehensio-
ne sita est. De hac vero comprehensione nihil est, quod
dicamus, supponimus enim, hoc modo posse Deum
comprehendi ab homine, quia potest ab eo clare, &
prout in se est, videri, non in hac vita, nec naturali
virtute, sed in futura, & virtute supernaturali, ut 1.
p. q. 12. latius differitur.

Alia ergo acceptio comprehensionis pro exacta
rei cognitione & adæquata, est magis stricta & pro-
pria; & de illa intelligitur præfens quæstio, quas sci-
licet cōditiones requirat cognitio aliqua diuinæ ef-
sentia, ut sit vera & propria comprehensio eius.

Circa quam difficultatem Ocham in 4. q. 13. art. 1.
Gab. in 3. d. 14. articulo 3. dubio 2. Almain. ibi q. 1. Ma-
ior. q. 2. ad finem, quinque modos comprehensionis
distingunt sine vlla methode vel ratione, ut bene
notauit Soto, in 4. di. 49. q. 8. art. 1. Primus vero illo-
rum, qui est videre rem totam clarè & distinctè, co-
incidit in præfente materia cum priori membro à
nobis exposito in præcedente distinctione. Secun-
dus autem, scilicet, quod comprehensio sit cognitio
totius, & omnium partium distinctè, est, impertinens,
quia de ratione comprehensionis ut sic, nō est, quod
sit de re habente partes; & quando circa illā versa-
tur, non est illa diuersa acceptio comprehensionis, cū

N n 4

conti-

Compre-
hensionis vox,
multiplex.

Intellectu-
alis qua-
uis per-
ceptio, inter-
dum com-
prehensio
appellatur.

stricta &
propria
comprehen-
sio, quas sci-
licet cōditiones
requirat
cognitio aliqua
diuinæ ef-
sentia.

Comprehen-
sionis actus
sumpta ac-
ceptione ab
aliquibus
conficitur re-
sultans.

Quot alii
acceptiones
assignent.

contineatur in ratione distincta & exacta cognitionis. Atquid est de quarta acceptione, scilicet, quod comprehensio est illa cognitio, qua cognoscuntur omnia praedicata; quae de tali obiecto cognosci possunt, haec enim non est diuersa acceptio comprehensionis, sed in adequata ratione comprehensionis includitur. Nec verò sola conditio sufficit ad rationem comprehensionis, absolute loquendo: nam beati cognoscunt omnia praedicata, quae in Deum conueniunt, illum tamen non comprehendunt, nisi primo illo lato modo. Maior negatur à dictis autoribus, existimo autem esse verissimam, quia non praedicantur de Deo, nisi quae formaliter in illo reperiuntur: beati autem vident in Deo omnia, quae formaliter sunt in ipso. De alijs duobus membris, quae dicti autores ponunt, dicitur in sequente distinctione.

Alij ergo videntur duplicem comprehensionem distinguere. Vna dici potest comprehensio extensiva tantum, alia vero extensiva & intensiva simul. Haec videtur fuisse sententia Godofredi, quodlib. 6. q. 3. vt sumitur ex his, quae de illo refert Capreol. in 4. d. 49. q. ult. art. 2. arg. 4. Comprehensio autem intensiva tantum & non extensiva, non datur: quia, si cognitio habet totam perfectionem intensivam, quae potest haberi circa tale obiectum, fieri non potest, quin illud extensivae etiam comprehendat, quia cognitio, quo est intensivae perfectior, ceteris paribus, magis penetrat obiectum, & quod in illo est. Comprehensio ergo extensiva dicitur illa cognitio, qua cognoscitur obiectum, quidquid in illo est formaliter vel eminenter: atque adeo erit illa cognitio, qua obiectum, & omnis modus eius, & quidquid in illo cognosci potest, cognoscatur. Potest autem tota haec cognitio de obiecto haberi cum maiori vel minori claritate aut intensione, seu perfectione intensiva, quado ergo cognitio habuerit totam illam extensionem, non tamen omnem claritatem, vel intensivam perfectionem, quam habere potest, dicitur cognitio comprehensiva tantum extensivae, quia in extensione habet totum, quod habere potest, & exhaustivam, in intensione vero non item. Vnde, quod talis cognitio sit aliquo modo comprehensio, videtur evidens ex terminis, & à fortiori patebit ex dicendis: an vero sit simpliciter comprehensio, vel tantum secundum quid illud potest in quaestionem verti, de quo statim. Quando ergo cognitio habuerit etiam summam claritatem, & intensivam perfectionem, dicitur comprehensio extensiva & intensiva, atque adeo comprehensio simpliciter absque controuersia. Sed est hic considerandum, duobus modis posse intelligi, cognitionem exactam in extensione, esse etiam summam in perfectione intensiva. Vno modo absolute in genere entis, seu in tota latitudine intelligentiū, & haec videtur esse altera acceptio comprehensionis, quam Nominales ponunt. Sed est impropria & gratis conficta, nam iuxta illam sola Dei cognitio, est comprehensio respectu cuiuscunque obiecti, & ita nulla res erit comprehensibilis ab alio, quam à Deo, quod ridiculum est. Sequela patet, quia solus Deus potest habere de quacunque re cognitionem summam perfectam in intensiva perfectione: ergo, si hoc est necessarium ad rationem comprehensionis simpliciter, nulla est alicuius rei comprehensio, nisi sola cognitio Dei. Alio modo potest id intelligi respectivae seu proportionate, nimirum, vt quanta est intensiva perfectio obiecti cogniti in ratione intelligibilis, tanta sit perfectio cognoscentis, vt sic, seu cognitionis in ratione intellectus: & quia Deus est obiectum intelligibile infinite perfectum intensivae, illa sola sit comprehensio intensiva eius, quae habuerit infinitam claritatem & perfectionem, & sic de alijs proportionate.

Iuxta hanc ergo distinctionem, ad quaestionem propositam erit etiam sub distinctione respondendum: nam ad comprehensionem extensivam neces-

sarium erit, & sufficit, cognoscere omnia, quae in obiecto continentur: ad comprehensionem vero intensivam ultra id requiritur, vt ea omnia cognoscantur, quantum tale obiectum cognoscibile est, id est, cum tota ea claritate & perfectione intensiva, quara ex natura sua requirit, vt exacte cognoscatur. Quod si absolute respondendum est, vtraque conditio dicitur necessaria ad comprehensionem simpliciter, quia comprehensio dicitur adaequatam rei cognitionem: non est autem adaequata simpliciter, nisi in intensione & claritate habeat proportionem & commensurationem cum re: ergo neque erit comprehensio simpliciter. Minor colligitur ex D. Tho. hic artic. 2. ad 3. vbi dicit, quantitatem cognitionis non attendi tantum ex numero scilicet, sed etiam ex claritate: & in eodem sensu videtur dicere hic, artic. 1. ad 1. & 1. p. q. 12. artic. 10. ad comprehensionem non satis esse, cognoscere totum obiectum, seu necessarium esse, cognoscere totaliter. Quid autem sit cognoscere totaliter, declarat, docens non esse intelligendum ex parte obiecti, id est, quia nihil in ipso lateat: nam hoc habet cognitio, qua absolute videtur totum obiectum, ita vt nulla ratio eius non videatur, sed intelligendum esse ait ex parte modi, scilicet, vt tam perfecte videatur obiectum, quantum visibile est, id est, tam perfecto modo, quantum natura sua est aptum cognosci. Et eandem doctrinam repetit D. Thom. lib. 3. cont. Gent. c. 55. & q. 8. de verit. artic. 2. in corp. & ad 2. & 6. quibus locis videtur exemplo cognitionis per opinionem, quam dicit non esse comprehensionem, etiam si non ignoretur aliquod in principio, vel conclusione, solum quia in modo cognitionis est imperfecta. Citari potest pro hac sententia Durand. in 1. d. 35. q. 1. num. 10. vbi ait, cognoscere rem comprehensione, esse cognoscere illam omnimodo, quo cognoscere potest. Et in 3. d. 14. q. 2. num. 6. ait, licet creatura videat in Deo omnia, non esse tamen illam perfectissimam cognitionem. Vnde significat, non fore comprehensionem. Idem clarius dicit ibi Scotus q. 2. s. Potest dici & s. Ad secundam quaestionem. Et hanc sententiam necessario sequi debent omnes, qui existimant, posse creaturam videre in Deo omnia, non solum fuera, sed etiam possibilia, & tamen non comprehendere ipsum. Eius modus est Aureol. apud Capreol. 4. d. 49. q. ult. artic. 2. Bachon. in 3. d. 14. q. 1. artic. 3. Greg. 1. d. 44. q. 4. artic. 2. ad 9. Gab. 3. d. 14. artic. 2. conc. 2. & art. 3. dub. 2. Maior. ibid. q. 2. ad fin. & 4. d. 49. q. 15. Imo & Soto ibi. q. 3. artic. 3. conc. 5. ad 2. arg. cont. illam, ait, quo licet quis videret omnia in Deo, non comprehenderet ipsum, si non infinita claritate videret, de qua re plura dicemus, sect. 3.

Sed quanquam haec doctrina, recte intellecta, sit vera, scilicet ad comprehensionem necessarium esse etiam modum perfectum ex parte cognoscentis, & proportionatum obiecto cognito, nihilominus non existimo, distinctionem illam esse necessariam: quia non potest esse comprehensio vera & propria ex parte obiecti cogniti, quin sit etiam intensivae sufficienter perfecta, vt comprehensio simpliciter dici possit. Quod persequentibus propositionibus in hunc modum declaro.

Dico primo, ad comprehensionem intellectuale necessarium esse, vt cognitio sit clara, evidens, & certa, cum debita proportione ad obiectum cognitum. Haec assertio est expressa D. Thomae, citatis locis, & tam clara, vt non possit in dubium reuocari, quia, qui non habet rei evidentiam, tantum potest, aut per fidem, aut per extrinsecam media & probabilia veritatem cognoscere; cognitio autem per fidem, aut per rationem probabilem, potius ignorationis, quam comprehensionis nomen meretur. Vnde, saltem quoad hoc, id est, quoad claritatem & evidentiam cognitionis, clarum est, ad comprehensionem requiri aliquem modum perfectum ex parte co-

Primam
claus.

de cognitionis, nam claritas & euidencia, modus cognitionis est. Quomodo autem hæc claritas esse debeat proportionata rei cognite, ita declarari potest, nam obiectum est cognoscibile ut verum. potest ergo in obiecto esse veritas simplex, seu immediata, qualis a nobis intelligitur esse in primis principiis, aut mediata, qualis est in conclusionibus, quantum extrema non per sese, sed medio aliquo copulantur. Ad comprehensionem ergo, ut minimum, necessarium est, ut ita sit claritas in cognitione, quanta sufficiat ad cognoscendam veritatem obiecti, prout in se est, si immediata fuerit, ex vi cognitionis extremorum, si mediata, ex vi illius proprii medij, quo extrema copulantur. Et secundum hanc considerationem est in primis de ratione comprehensionis, ut per illam cognoscatur obiectum, quantum cognoscibile est ex parte medij, seu modi cognoscendi, ut declaratum est. Et ratio est aperta, quia magis etiam declarat causam a priori, ob quam non potest esse comprehensio nisi sit etiam cognitio euidens & clara, scilicet quia, si veritas esset immediata, & non cognosceretur per se ipsam, seu ex vi cognitionis extremorum, necesse esset, habitudinem propriam, quam inter se habent illa extrema, a cognoscente ignorari: nam, si illam cognosceret, simul etiam videret, quo vinculo inter se coniungerentur: si autem illa habitudo ignoratur, non comprehenditur obiectum, quia non cognoscitur secundum omnem habitudinem realem, quam in se habet. Similiter, si veritas obiecti sit mediata, & non cognoscatur per proprium medium, necesse est, ignorari habitudinem propriam, quam illa extrema habet cum tali medio, & consequenter necesse est, talem veritatem non comprehendere. Atque hinc fit, ut neque euidencia a posteriori, siue per effectum, ad comprehensionem sufficiat: quia illud, quod est medium cognitionis a posteriori, non est medium ipsius rei, seu quo extrema in se ipsa copulantur: & ita ex vitalis cognitionis non cognoscitur propria & intrinseca habitudo, quæ est in obiecto ipso ad medium vel causam, unde eius veritas pendet. Et ideo, quo cognitio fuerit per medium magis extrinsecum, ut est in fide, vel opinione, eo magis distabit cognitio a perfecta comprehensione: neque ex vi talis cognitionis videtur res & veritas eius, prout in se est, nec proprius & adæquatus eius conceptus formatur: ideoque non potest veram rationem comprehensionis attingere.

Secunda conclusio.

Dico secundo. De ratione comprehensionis est, ut sit cognitio tam clara & intensa quantum necesse est ad exacte cognoscendas & penetrandas in obiecto cognitio omnes habitudines & conexiones, quas ex natura sua habet, & habere potest, cum omnibus rebus a quibus ipsum pendet, & quæ ab ipso penderè possunt. Hæc conclusio videtur ex ipsi terminis euidens, & ex descriptionibus comprehensionis communiter receptis consistere potest. Et enim de ratione comprehensionis, ut per eam res cognoscatur, quantum cognoscibilis est, ex D. Thom. citatis locis, tum hic, tum i. p. q. 12. artic. 7. & tertio contra Gent. 2. 55. ergo oportet, ut saltem ex parte obiecti, distinctissime cognoscatur, quidquid in eo est & omnis habitudo ac conexio, sub qua cognosci potest. Item ex August. 12. de Ciuit. ca. 18. & Epist. 112. ca. 5. 6. 7. & 8. & serm. 38. de verb. Domini, afferente, comprehensionem circumferri, & quasi finiri obiectum comprehensum, quantumvis infinitum: sed non omnino circumscribitur obiectum, & finitur, nisi cognoscatur quidquid in illo est, & in illo cognosci potest, & secundum omnem habitudinem, quæ potest cognosci: ergo hoc saltem ad comprehensionem necessarium est. Tandem ex ipsa metaphora, quia comprehensio materialis, seu quantitativa dicitur adæquationem & inclusionem perfectam rei comprehensionis in comprehendente: ergo intellectualis comprehensionis hoc etiam requirit,

Dices, Ergo nulla creatura potest aliam comprehendere, quia non potest eam cognoscere distinctè secundum omnem habitudinem, quæ in ea cognosci potest, saltem in ordine ad diuinam potentiam; nam infinita sunt, quæ potest Deus in illa, vel per illam operari, quæ non possunt a creatura exhaustiri. Respondetur, vñ creaturam virtute naturali posse aliam comprehendere secundum naturalem perfectionem, & potestatem eius, non tamen secundum obedientialem, ut argumentum ostendit. Hoc autem non pertinet ad rei comprehensionem simpliciter & propriè dictam. Satis est enim exhaustire naturam eius: nam cognoscere, quæ per potestatem obedientialem fieri in ea possunt, magis est cognoscere Dei omnipotentiam, quam creaturam ipsam perfectius cognoscere, præsertim quoad ea, quæ naturalia ei sunt. Adde denique, esto non possit vna creatura virtute naturali cognoscere, quidquid per obedientialem potentiam in alia creatura & per illam fieri potest, tamen virtute supernaturali, seu per aliquod diuinum lumen fieri posse, ut vna creatura, etiam sub hac ratione, comprehendat aliam: ad hoc enim non est necesse comprehendere omnipotentiam Dei, sed satis erit cognoscere illam clarè & distinctè secundum aliquam latitudinem effectuum, quod non repugnat; nam, ut videbimus, sine comprehensione possunt in Deo videri infinita, atque adeo potest videri omnipotentia Dei cum habitudine ad totam aliquam latitudinem infinitorum effectuum, & multo magis poterit cum habitudine ad omnia quæ in aliqua creatura operari potest absque comprehensione videri.

Occurrit obiectio.

Dico tertio. Si cognitio habet eam perfectionem & claritatem, quæ sufficit ad cognoscendum obiectum ex parte eius exactè & perfectè, id est, ad cognoscendum, quidquid in eo est formaliter vel eminenter, & ad penetrandam omnem rationem formalem eius, & omnem habitudinem distinctissimè, talis cognitio est vera comprehensio. Hæc est sine dubio sententia D. Tho. quæ sumitur ex his, quæ docet, tum hic, art. 2. tum i. p. q. 12. artic. 8. & 3. cont. Gent. 2. 55. & 56. & vbiq; docet creaturam non posse eleuare ad videndum quæcunq; sunt in Deo eminenter, quia alias comprehenderet ipsum. Hæc enim ratio locum non haberet, si ad comprehensionem aliquid aliud necessarium esset: facile enim dici posset, etiā si creatura videret ea omnia in Deo, ipsum non comprehensuram, quia non summa intensione, claritate, aut perfectione videret. Et ita conclusionem hanc supponunt Thomistæ, quos scilicet 3. referā. Sumitur hæc veritas ex August. Epist. 112. c. 8. vbi ait, tunc aliquid comprehendere, quando totum ita videtur, ut nihil eius lateat videntem: quam obrem ait, hoc modo Deum a nullo visum esse, quod tamen de angelo, quam de homine intelligi abiq; dubio. Eodem modo loquitur Chrys. homilij de cōpreh. Dei nat. præsertim 1. & 5. & alij quos scilicet seq. commemorabimus.

Tertia conclusio.

Ratione declaratur ex metaphora ipsa comprehensionis: sumpta est enim ex quantitatibus, quæ secundum extensionem suam ita commensurantur, ut vna omnino alia capiat, & cōplectatur: sic ergo, comprehensio, intellectualis in adæquatione quasi extensionis cōsistit, quæ, scilicet, intellectus capiat totum, quod est in obiecto, secundum omnem extensionem, vel quasi extensionem eius ab omnia illa, quæ aliquo modo in se cōtinet, vel ad omnia illa, ad quæ quouis modo dicere potest habitudinem. Quod vero ultra hanc adæquationem seu proportionem, intercedat alia in intensione & perfectione, conferet quiddam aliud genus æqualitatis & proportionis in genere entis, non tamen ad rationem comprehensionis. Unde, licet sit euidens, vnam cognitionem totā esse obiecti, prout a nobis explicata est, posse esse perfectiorē alia in entitate, & claritate specificā, seu graduali, tamen id certe non tollit absolutam rationem comprehensionis.

Ratio pōt conclusio.

comprehensionis, imo nec variat rationem eius, pro-
ut hac voce significatur. Sicut in corporalibus, quod
vnum corpus continens aliud sit maius, aut perfe-
ctius, non impedit, quominus aliud corpus minoris
quantitatis aut perfectionis, vere comprehendat, si
vere totum aliud intra se claudit. Confirmatur ex
communi modo loquendi de comprehensione in-
tellectuali, tunc enim rationem aliquam nos com-
prehendere putamus, quando totam eius vim clare
percipimus. Quod autem id sit summa attentione,
vel intentione, nihil ad hoc conferre censuimus. Quod
autem in hac vulgari acceptione comprehensionis
accidit, proportionem seruata, contingit in exacta co-
prehensione. Vnde nunquam censetur incompre-
hensibile aliquod obiectum, quia ex parte cogno-
scentis non possit perfectissimo actu attingi, sed quia
res ipsa exacte secundum omnia, quae includit, non
possit cognosci.

Quamobrem non existimo necessariam illam di-
stinctionem de comprehensione extensiuam tantum,
vel etiam intensiuam, quamquam in modo loquendi
immoderandum non sit, dummodo constet, extensi-
uam comprehensionem, simpliciter & absolute co-
prehensionem esse, ut probatum est. Quod vero illa
cognitio, quae totam hanc perfectionem extensiuam
comprehensionis habuerit, & ultra illam addiderit
maiores intentionem, claritatem, aut specificam per-
fectionem, ratione huius excessus dicatur intensiuam
comprehensio, vel super comprehensionem, aut alio si-
mili modo, parum nostra refert: solum obseruan-
dum est, ut terminis vitatis, & qui a quiuocationem
non pariant, vitentur. Quapropter, quod nonnulli
dicunt, ad comprehensionem requiri, ut sit ita per-
fecta, sicut obiectum ipsum, si intelligatur de perfe-
ctione in genere entis, & de aequalitate simpliciter,
est plane falsum; alias non posset angelus compre-
hendere se, vel inferiorem, quia cognitio eius est
quoddam accidens, quod non exaequat in sua per-
fectione substantiam cognitam. Item, quia sine illo
rationis fundamento talis conditio postulatur: nam
cognitio & res cognita, in ratione actus & obiecti
seruare debent proportionem, non vero aequalita-
tem in genere entis. Rursus quod nonnulli contem-
dunt, solum illam cognitionem dicendam esse sim-
pliciter comprehensionem, quae est absolute & sim-
pliciter perfectissima cognitio, quae de tali obiecto
esse potest, tam in his, quae de illo cognoscuntur, quam
in modo, quo cognoscuntur, verum non est, neque
probabile, ut conuincit ea, quae adduximus. Et quia
alias nulla cognitio creata, esset comprehensio ali-
cuius obiecti, quia diuina cognitio est perfectior il-
la, saltem in modo cognoscendi. Similiter, quod alij
dicunt, ad comprehensionem requiri, ut sit tanta per-
fectio in cognitione in esse cognitionis, quanta est in
obiecto, ut cognoscibile seu intelligibile est, vel in-
cidit in id, quod diximus, vel verum non est. Duo-
bus enim modis dici potest res cognoscibilis: vno
modo proxime & formaliter: & sic dicitur cogno-
scibilis per denominationem extrinsecam a facul-
tate cognoscendi, quae in alio est, & ita res est perfe-
ctius cognoscibilis a perfectiori cognoscente: ergo
cognoscibilitas obiecti in hoc sensu esse non potest
mensura comprehensionis: nam hoc modo tantum
est res cognoscibilis, quanta est vis cognoscendi in
alio: non dicitur autem cognitio comprehendere per
comparationem ad virtutem cognoscendi, sed ad
obiectum ipsum in se, ut scilicet, omnino cogno-
scatur. Alioquin sequeretur, vel vnumquemque com-
prehendere obiectum, si tota virtute sua illud co-
gnoscat, etiam si non penetraret totum, quod in illo
est, quia cognoscit illud, quantum ab ipso cognosci-
bile est. Vel, si comparatio non est facienda cum vir-
tute ipsius cognoscentis, sed absolute, sequitur, quod
antea inferebam, nullam rem comprehendere, nisi a
solo Deo, quia a solo ipso cognoscitur, quantum co-

gnoscibilis est absolute & simpliciter secundum hanc
extrinsecam denominationem. Alio modo potest
dici res cognoscibilis ex se, seu fundametaliter, qua-
tenus ens est & verum; & ita dicitur perfectius ens,
ex se perfectior cognitionem requirere, ut com-
prehendatur, & perfectius principium cognoscen-
di. Sed haec ipsa cognitionis perfectio in tantum ad
comprehensionem necessaria est, in quantum ad per-
fecte penetrandum tale obiectum, & distincte illud
cognoscendum secundum omnia, quae in se conti-
net, & secundum omnem habitudinem suam, ne-
cessaria esse potest. Quod si ad hunc gradum perfe-
ctionis cognitio attingat, iam habet exactam adae-
quationem cum obiecto, & manifestat, seu cogno-
scit illud, quantum cognoscibile est. Quod vero ma-
iori, minorve intentione, aut entitativa perfectione
cognoscatur, materiale est: & id non potest fundari
in ipso obiecto, sed in perfectione cognoscentis.

Dices. Obiectum perfectius & altius non solum
est ex se cognoscibile, quoad tales rationes, vel ha-
bitudines, quae in ipso, vel per ipsum cognoscuntur,
sed etiam quoad modum cognitionis in claritate,
vel intentione: ergo adaequatio etiam in hoc potest
esse necessaria ad rationem comprehensionis simpli-
citer. Consequentia patet, quia per comprehensio-
nem debet cognosci obiectum, quantum ex se cogno-
scibile est, quoad omnem modum perfectionis, quae
ex se requirit in cognitione sibi adaequata. Antece-
dens autem probatur, quia obiectum ex se est prin-
cipium perfectae cognitionis sui, vel immediate, ut
in visione Dei, vel mediate specie intelligibili, quae
natum est producere vel habere: sed obiectum ex se
non solum est natum habere speciem, vel actiuitatem
adequatam quoad representationem extensiuam
cognitionis, sed etiam quoad intentionem suam. Vnde
obiectum visibile intensiorem speciem producit
in visum propinquum, & bene dispositum, quam in
distantem & male affectum: & non censetur videri,
quantum visibilis est, nisi quando speciem sibi adae-
quatam in intentione producit. Et potest in hunc mo-
dum explicari; nam angelus, v. g. intuetur seipsum per
suam substantiam comprehendit se, quia non solum
cognoscit omnia, quae in se habet, sed etiam clarita-
te, intentione, & adaequata suae actiuitati in ratione
obiecti cognoscibilis, seu intelligibilis: vnde ab in-
feriori angelo non comprehenditur, etiam si quoad
omnia cognoscatur, id est, quoad omnem modum
cognitum in obiecto, quia quoad modum cognitio-
nis non ita exacte cognoscitur. A superiori autem An-
gelo, licet intensius & clarius cognoscatur, tamen ille
excessus est ultra eum modum cognitionis, quae ob-
iectum ex se requirit: & ideo non obstat, quominus
sine illa maiori intentione vel claritate possit esse co-
prehensio talis obiecti. Simili ergo modo in obiecto
quouis intelligibili sola illa cognitio, erit comprehen-
sio eius, quae fuerit adaequata illi in omni modo co-
gnitionis, quasi intrinseco & proportionato perfe-
ctioni obiecti. Respondeo in primis, obiectum posse
considerari in ratione termini & materiae, circa qua
versatur cognitio, & in ratione mouentis seu prin-
cipij: & ad rationem comprehensionis satis esse, quod
cognitio sit adaequata obiecto, ut termino, siue sit
adequata illi in ratione principij, & motiui, siue non;
quia comprehensio formaliter consistit in adaequa-
tione extensiuam, ut ostendimus: & haec sumitur ex
habitudine ad obiectum in ratione termini. Item haec
adequatio est quasi formalis in cognitione, quate-
nus cognitio est: alia vero est communis in ratione
effectus & causae agentis, sub qua habitudine non tam
effectus comprehendit causam, cuius virtuti adae-
quatur, quam est conuerso, causa comprehendat effe-
ctum. Ad comprehensionem ergo intellectualem
videretur impertinens, quod obiectum efficiat ex se
intensiorem, vel minus intensam speciem. Deinde
dicitur, in obiectis per se primo intelligibilibus, nun-
quam

quam vnam adæquationem esse separabilem ab alia, & obiectum nunquam comprehendere posse quoad omnes rationes cognitivas, nisi per speciem adæquatam adiecti. Quod sic declaro, quia, si est sermo de rebus materialibus, hæc tantum sunt in potentia intelligibiles, unde nullam habent ex se vim effectivam speciei intelligibilis, & ideo ex parte earum non potest hæc adæquatio considerari, sed omnis intellectio, quæ habuerit sufficientem perfectionem intensivam ad penetranda hæc obiecta exacte ex parte eorum, erit sufficiens ad eorum comprehensionem. Si vero tractemus de obiectis creatis actu intelligibilibus, ut sunt substantiæ angelicæ, & animæ separatae, hæc nunquam adæquate ex parte obiecti cognoscuntur, nisi per actum adæquatum etiam, seu proportionatum potius & connaturalem, vel per alium superioris ordinis: & ita angelus superior naturaliter non comprehenditur ab inferiori, sed vel à se, vel à superiori. Unde colligimus, illam intellectiōem, quæ in intensiva perfectione, vel claritate non est adæquata talibus obiectis, non esse etiam sufficientem ad penetranda illa obiecta exactissime, etiam quoad extensionem, seu quoad modum perfectæ cognitionis ex parte eorum. Atque eadem ratione, ascendendo ad Deum, nulla cognitio esse potest sufficiens ad Deum comprehendendum extensionem (ut sic dicam) nisi ea, quæ est connaturalis, & adæquata ipsi Deo in perfectione intensiva, ut latius dicturi sumus sect. 3.

Dices, sæpe visiones seu intellectiōes posse esse inæquales in modo attingendi obiectum, non quia aliquis modus obiecti per vnam videatur, & non per aliam, sed quia vno modo idem videatur per vnum actum, & non per alium: ergo eadem ratione potest visio adæquata obiecto extensivè esse perfectior in modo, quamvis ille modus non sit in obiecto visus, vel non visus. Respondetur, concedendo totum, sic enim comprehensio eiusdem angeli inferioris perfectior est in supremo angelo, quam in alio intermedio, licet nullam rationem, modum, aut habitudinem, terminumve eius cognoscat vnus, non vero alius, in particulari, & cum omni distinctione, seu specificatione ex parte obiecti. Dico tamen, quando cognitiones attingunt hunc gradum perfectionis ex parte obiecti, illum alium modum, in quo est excessus, non fundari in obiecto, neque ut terminante, neque ut efficiente, vel quasi efficiente cognitionem, sed fundari in sola perfectione cognoscentis, & ideo diversitatem illam nihil ad comprehensionem referre.

Sed contra, quia, licet in substantialibus obiectis semper inveniatur vera dicta regula, & doctrina, non tamen in accidentalibus: nam angelus inferior, licet non possit comprehendere superiorem angelum, poterit tamen comprehendere, saltem extensivè, aliquem actum eius, ut vnam intellectiōem, vel actum amoris; & tamen ille met actus ex se perfectionem noticiam sui generat in proprio subiecto, siue in angelo cuius est, quam in inferiori. Respondetur in primis, hoc esse dubium, nam, cum accidentia essentialia dicant ordinem ad subiectum connaturale, satis probabiliter dici potest, non comprehendendi nisi ab eo, qui subiectum comprehendit, & intellectum animæ comprehendere non posse, non comprehendere animam. Deinde, si assumptum admittatur, potius inde elicitur accommodatum exemplum ad declarandum, quomodo perfectio intensiva actus necessaria non sit ad comprehensionem simpliciter. Nam actus superioris angeli comprehenditur ab inferiori, quamvis non cum tota perfectione intensiva cognoscatur, eum quæ ex se & natura sua aptus est cognosci. Tandem potest in hoc assignari discriminē inter substantias, & accidentia, quia accidentia ex se sunt in inferiori ordine constituta. Unde ex se etiam minorem virtutem requirunt, ut comprehendantur.

tur. Quod autem à propria substantia intellectuali clarius & perfectius cognoscantur, quā ab inferiori, est per accidens, quia ipsa non sunt per se primo intelligibilia à tali substantia, sed quasi consequenter ad cognitionem substantiæ suæ. Ac denique id magis provenit ex parte subiecti, quam ex parte ipsorum accidentium. At vero substantia ex se est in superiori ordine, & quando ex se est actu intelligibilis, seipsam respicit, ut obiectum quasi proportionatum, & cōmensuratum suæ virtuti; & ideo seipsam comprehendere potest, non vero ab inferiori comprehendendi, bene tamen à superiori.

SECTIO II.

Verum secundum fidem animæ Christi non comprehendat divinam essentiam.

Hæc quæstio cōmunis est aliis beatissimis, & ita tractatur à D. Tho. 1. par. quæst. 12. artic. 7. tamen, quia video nonnullos specialiter de anima Christi dubitare, propter singularem dignitatem eius, & unionem ad Verbum, ideo cogor exacte hinc inquirere, quam sit certum, Deum esse incomprehensibilem ab intellectu creato, atque adeo ab anima Christi. Quamquam enim de fide certum sit, hominem in hac vita non posse comprehendere Deum, neque id posse Angelum, aut quemlibet intellectum creatum suis naturalibus viribus: tamen, quod neque per divinam virtutem possit intellectus creatus ita elevari, ut possit Deum comprehendere, non videtur unde sit certum: quia neque ex Scriptura, neque ex Patribus, id satis probari potest. Illud enim testimonium Ierem. 32. quo præcipue solet à Theologis hoc probari, *Magnus cōsilio, & incomprehensibilis cogitatio*, nihil probare videtur: tum, quia recte exponi potest de cogitatione humana, & quacunq; cognitione, viribus naturæ habitata: tum etiam, quia septuaginta interpretes non ita legunt, sed, *Magnus cōsilio, & potens viribus*, & ad hunc modum ferè exponi possunt reliqua testimonia Scripturæ sacræ, ubi de Dei incomprehensibilitate sermo est, ut est illud Ecclesiast. 43. *Ne laboretis, non enim comprehendetis*, id est, non defatigemini, viribus enim vestris illum comprehendere non poteritis: quamquam ibi non tam de cognitione, quam de perfectæ Dei laude sermo sit. Et augetur difficultas, quia in Scriptura tam appellatur Deus, *invisibilis*, quā *incomprehensibilis* intellectui creato, ut primæ ad Timotheum *Invisibili soli Deo honor & gloria*, ad Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis*, & primæ ad Timotheum. 6. *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*. Sed hæc necessario interpretanda sunt, vel respectu hominis in vita mortali, vel respectu intellectus creati, solis suis viribus naturalibus operantis; ergo eodem modo intelligi potest, cum dicitur *incomprehensibilis*. Quæ intelligentia cōfirmatur, tum ex Scriptura sacra, quæ interdum *incomprehensibiles* vocat etiam ipsos effectus Dei, ut Iob. 9. *Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia*, quorum non est numerus, & cap. 11. *Forſitan vestigia eius comprehendes?* cum tamen certum sit, opera Dei posse, saltem supernaturaliter, comprehendere, tum etiam ex Patribus, qui dicunt, non posse nos comprehendere Deum, donec ad patriam perveniamus, ut Irenæus lib. 4. contra hæres. capit. 37. Nazianzen. oratione 25. & 27. nume. 26. & 34. & orat. 42. qui etiam orat. 20. 34. 36. num. 66. ita exponit, Deum esse incomprehensibilem, ut non possit ab homine mortali comprehendere, donec ad patriam perveniat. Et eodem modo loquitur Origenes. 1. Periarch. cap. 1. & Cyprian. in principio operis de Cardinalibus Christi operibus. Ratione possumus argumentari, quia si Christi anima haberet lumen infinitum, quo videat omnia, quæ in Deo sunt, tam eminenter, quam formaliter, comprehenderet ipsum Deum; ut aperte docet D. Thom. in hac quæstione, articulo 2. & colligitur ex eodem 1. parte, quæstio.